

Darja Mazi-Leskovar
Maribor

SLOVENSKA MLADINSKA PROZA V LISTU AMERIŠKIH SLOVENCEV

V članku je predstavljena mladinska proza, ki je bila objavljena v ameriški izseljeniški publikaciji *Mladinski list* – *Juvenile* oziroma *The Voice of Youth* – *Glas mladih* v obdobju od leta 1922 do 1975. Prispevek se osredotoča na prozne objave avtorjev, ki so ustvarjali na slovenskem narodnostnem ozemlju in poskuša ugotoviti, kdo so bili prevladujoči avtorji in katera so bila prevladujoča besedila. Razen tega raziskuje, v kolikšni meri ta besedila vnašajo slovenskost oziroma, po teoriji Bernharda Waldenfelsa, tujost v okolje ameriških Slovencev.

The article presents children's prose, published in the American emigrant publication *Mladinski list* – *Juvenile* or *The voice of youth* – *Glas mladih* in the period from 1922 to 1975. It focuses on the prose texts of the authors who were creating in the Slovene ethnic territory, trying to ascertain who were the leading authors and which texts prevailed. Aside from this the author also examines the degree to which the texts are introducing Slovenehood and – according to the theory of Bernhard Waldenfels – also otherness into the environment of the American Slovenes.

Uvod

Literarne objave, ki so izšle v slovenskih izseljeniških publikacijah, so bile v drugi polovici 20. stoletja v Sloveniji deležne različne pozornosti strokovne in splošne javnosti. Šele leta 1999 je izšla monografija slovenske izseljeniške literature, *Slovenska izseljenska književnost*, ki v treh zvezkih pokriva zdomsko¹ ustvarjalnost v Severni in Južni Ameriki, v Evropi in Aziji. V drugem zvezku monografije so predstavljena literarna dela slovenskih izseljencev v Severni Ameriki, Kanadi in Združenih državah Amerike. V skladu z naslovom v to obsežno monografijo niso bila vključena literarna dela avtorjev, ki niso bili izseljenci, pa čeprav so bila objavljena v izseljeniškem periodičnem tisku. Delež takih objav je posebej razpoznaven v *Mladinskem listu*, *Mesečniku za slovensko mladino* oziroma *Juvenile*, *Monthly*

¹ Izraza izseljenski in zdomski sta v besedilu uporabljena kot sinonima.

Magazine for Young Slovenians in America,² ki ga je leta 1922 začela izdajati Slovenska narodna podporna jednota (SNPJ), prostovoljna dobrodelna organizacija, ki še danes podpira slovenstvo. Publikacija³, ki naj bi nagovarjala predvsem mladi rod ameriških izseljencev, je s temi objavami utrjevala slovensko narodno zavest in prispevala k širjenju slovenskega kulturnega prostora. Literarne objave so razen tega utrjevale mesto slovenščine v okviru literarnih polisistemov, saj se slovenska književnost uvršča med periferne literarne sisteme, ki s svojimi deli težje prodrejo v literarni prostor v tujih jezikovnih okoljih. Tak status slovenske književnosti izhaja iz perifernosti slovenščine,⁴ ki ima v svetovnem merilu razmeroma majhno število naravnih govorcev. Objave v ameriški periodiki so zato pomembne ne le za izseljensko skupnost v ZDA, temveč za celotno narodno telo. Smotno je zato raziskati, kateri so bili tisti avtorji in literarna dela, ki jih je *Mladinski list – Juvenile*, ki se je kasneje preimenoval v *The Voice of Youth – Glas mladih*, ponudil Slovencem v novi domovini, in še posebej, katera prozna dela so bila v teku desetletij večkrat ponatisnjena. Da bi literarne objave s časovne in prostorske razdalje lažje gledali kot enega izmed izrazov slovenske književnosti, ki je ciljnim bralcem ponudila srečevanje s slovenstvom, so v članku izbrana dela analizirana na osnovi teorije tujosti Bernharda Waldenfelsa. Proučevanje naj bi razkrilo, kako je slovenska proza v ameriški prostor vnašala slovenskost, ki se je v novem okolju kazala kot drugačnost ali celo kot tujost, čeprav lahko predpostavljamo, da so slovenska literarna besedila bila tudi vir občutenja bližine in domačnosti.

Raziskava, ki temelji na korpusu vseh izvodov *Mladinskega lista* oziroma *Glasu mladih*, ki so izšli med letoma 1922–1975, razkrije, kateri prozni pisci so bili po uredniški presoji tisti, ki bi lahko najbolj uspešno nagovarjali bralce, saj omogoča uvid v pogostost objav posameznega avtorja in besedila. Posebej osvetli tista dela, ki so bila večkrat objavljena. Na temelju tematsko-motivne analize izbranih besedil pa poleg tega ugotavlja, kako je slovenska proza v izseljeniški prostor vnašala elemente slovenstva, slovenske kulture, kot bistvenega dela nematerialne dediščine, ki so jo izseljenci prinesli v novo okolje. Predpostavljamo lahko, da bi razen domoljuba tudi vrednote, kot so poštenje, odgovornost in solidarnost, ki so v novi domovini omogočale graditve medgeneracijskih in medkulturnih mostov, imele odločilno vlogo pri izboru besedil za objavo, saj je etična plat književnosti

² Glede na to, da je bil naziv časopisa razmeroma dolg in da je bil razen tega zapisan v obeh jezikih, bom v nadaljevanju uporabljala le bistvene, identifikacijske dele naslova, kar bo *Mladinski list* za *Mladinski list – Juvenile* in *Glas mladih* za *The Voice of Youth – Glas mladih*. Kadar se bo povedano nanašalo na obe publikaciji, pa bosta naslova združena v *Mladinski list/Glas mladih*.

³ Publikacija se je predstavljala bralcem kot 'glasilo SNPJ', zato je tudi izraz 'glasilo' uporabljen kot soznačnica za pojma časopis in list, ki sta se v prvem obdobju izhajanja tudi pojavljala na slovenskih straneh. Kasneje se je na angleških straneh uveljavil izraz 'journal', zato je danes utemeljena tudi raba termina 'revija'.

⁴ V tem okviru se moč posameznega jezika meri s številom govorcev. Za periferne jezike je značilno, da njihova književna dela težko prodrejo izven področja matičnega jezikovnega telesa. Ker je povpraševanje po njihovi literaturi omejeno, se težko predstavljajo v drugih kulturnih krogih. Zaradi tega so objave literarnih besedil v publikacijah, ki izhajajo v drugih jezikovnih okoljih, toliko pomembnejše za vrednotenje prispevka posameznega naroda v globalni izmenjavi kulturnih dobrin.

igrala pomembnejšo vlogo pri odločitvi ustanovitelja, da naj bi list objavljala besedila iz slovenske literature⁵.

Raziskovalni korpus objavljenih slovenskih proznih besedil, ki so bila sestavni del vsebine *Mladinskega lista* in *Glasu mladih*, je zamejen z letom 1975, ko je list postal manj slovenski s tipografskega stališča: strešice na šumevcih niso bile več tiskane kot dotlej, temveč dopisane z roko. Čeprav bi se ta sprememba lahko zdela malenkostna, pa je bila v diaspori pravi mejnik, saj so tako slovenska besedila postala še bolj zaznamovana, ker jim je bil dodan pečat nenavadnosti ali kar tujosti. Vprašanje ustreznih grafičnih znakov se je sicer kasneje korektno rešilo, vendar pa leto 1975 zaznamuje nezanemarljiv premik v videnju slovenskega jezika in s tem slovenske kulture.

Kulturnozgodovinsko ozadje *Mladinskega lista*

Prve skupine Slovencev so prihajale v ZDA že v 17. in 18. stoletju⁶, množično izseljevanje pa je potekalo od leta 1830 dalje. Povezano je z misijonarskim delom Friderika I. Barage (1797–1868), ki je s svojimi pismi in zapisi iz Severne Amerike med vsemi sloji Slovencev zbudil živo zanimanje za »novi svet«. Baragova najodmevnejša knjiga v evropskem prostoru je bilo etnografsko delo *Popis navad in zadržanja Indijanov polnočne Amerike* (1837). Delo, ki je leta 1837 izšlo tudi v nemščini, je spodbudilo številne dobrodelne aktivnosti v okviru avstrijskega cesarstva pa tudi zanimanje strokovne javnosti. Z Baragom je Amerika stopila v slovensko kulturno zavest⁷ prav v času, ko se je okrepilo izseljevanje tudi iz drugih evropskih držav (Dermastia 1987: 185).

Zgodovina ugotavlja, da čeprav so migracije del slovenske narodne izkušnje, izseljevanje v ZDA izstopa po svojem obsegu kot najodmevnejša pojavna oblika izseljevanja, ki je do 21. stoletja doletela slovenski narod. Najmočnejši izselitveni val je zajel slovenske dežele med koncem 19. stoletja in letom 1924, ko se je izseljevanje močno zmanjšalo zaradi zakonskih omejitev. To je bil čas, ko so se ameriški Slovenci intenzivno povezovali na različnih področjih družbenega življenja. Organizirali so kulturna društva in izdajali svoja glasila. Po letu 1920 je izhajalo 41 slovenskih časopisov, med katerimi je najstarejši, *Amerikanski Slovenec* (1891),⁸ stopil že v tretje desetletje izhajanja. Časopisi so poskušali bralcem utr-

⁵ Publikacija se je predstavljala bralcem kot 'glasilo SNPJ', zato je tudi ta izraz uporabljen kot soznačnica za pojma časopis in list, ki sta se tudi pojavljala v publikaciji v prvem obdobju izhajanja. Kasneje se je na angleških straneh uveljavil izraz 'journal', s pomenom strokovna revija, strokovno glasilo, specializirani časopis, zato je danes utemeljena raba termina 'revija'

⁶ Zgodovina Slovencev v ZDA je predstavljena v *Enciklopediji Slovenije, A–Ca*, v kateri je podana izčrpna informacija o delovanju izseljencev na političnem, socialnem in kulturnem področju, ki je bilo bistvenega pomena za oblikovanje posebnega glasila za otroke in mladino. Med novejših tehtnih članke o izseljevanju v ZDA se uvršča tudi članek M. Klemenčiča *Izseljevanje Slovencev iz Avstro-Ogrske in avstrijska politika izseljevanja do prve svetovne vojne*.

⁷ Knjiga je leta 1970 izšla pod naslovom *Knjiga o Indijancih; zgodovina, značaj, nravi in šege severnoameriških Indijancev*. V strokovnih krogih je to delo poznano predvsem kot prva slovenska knjiga, ki je bila »v celoti posvečena opisu kakega tujega ljudstva« (Dermastia 1987: 185).

⁸ Časopis je leta 1946 postal uradno glasilo Kranjske slovenske katoliške jednote in se odtlej imenuje *Amerikanski Slovenec – Glasilo Kranjske slovenske katoliške jednote*.

jevati samozavest, da bi doživljali slovenstvo kot naravno danost, ki jim pripada. Svoje delovanje v korist slovenstva naj bi razumeli kot moralno odgovornost za skupno dobro, zato naj bi tudi podpirali izdajanje posebnega lista za mladino, podobno kot so se zavzeli za delovanje dramskih in drugih kulturnih društev ter pevskih zborov, ki so povezovali izseljence. Mladi naj bi se učili slovenščine tudi s pomočjo tiska, saj številni starši, predvsem zaradi prenizke izobrazbe, sami niso zmogli sistematično gojiti slovenske besede (Šabec 2007). Poleg tega naj bi glasilo kot tiskani medij povezovalo mlade slovenskega rodu, saj so Slovenci živeli razdrobljeno po celotnem ozemlju ZDA.

Mladinski list je uresničil pričakovanja. S prožno uredniško politiko je pritegnil mlade bralce. Še več, prerasel je v družinsko glasilo: mlade je vodil pri učenju slovenščine in jih postopno seznanjal s slovensko kulturo, odrasle pa je s članki v angleščini podpiral pri njihovem učenju angleškega jezika. S tem je zmanjševal medgeneracijski prepad. Kasneje, ko je angleščina med izseljenci postajala vedno bolj prisotna, so prispevki slovenskih avtorjev, a prevedeni v angleščino, še vedno spominjali na slovenske korenine, istočasno pa omogočali medkulturno srečevanje.

Mladinsko glasilo kot prostor sooblikovanja identitete

Mladinsko glasilo *Mladinski list* oziroma *Glas mladih* je postalo za drugo in nadaljnje generacije ameriških Slovencev eden izmed privilegiranih prostorov,⁹ kjer so si mladi lahko izoblikovali in potrjevali pozitiven odnos do jezika staršev in slovenske kulture, čeprav so postajali del ameriškega okolja, ki jim je ponujalo ameriško skupinsko identiteto. Glasilo je mladim pomagalo poglobljati zavest o pripadnosti slovenskim koreninam. Ker jih je nagovarjalo v obdobju, ko se oblikujejo središnji doživljaji, ki bistveno zaznamujejo posameznikovo podobo o svetu (Trstenjak 1988: 69), jim je pomagalo pri oblikovanju njihove skupinske in osebne identitete – samopodobe, ki ni le telesna in materialna, temveč tudi socialna in duhovna (Kobal 2000: 20). Pri bralcih je gojilo občutje zaupanja in vzajemnosti, iz katerega raste zavest pripadnosti na skupinski ravni, to je na ravni skupnosti ameriških Slovencev. Oblikovanje zavesti o pomenu slovenske kulture je istočasno pomenilo ozaveščanje o različnosti, o drugačnosti ameriškega okolja, pa tudi o medgeneracijskih razlikah med ameriški Slovenci samimi. Psihološke študije poudarjajo, da se posameznik »najprej čuti podobnega in pripadnega drugim, šele nato pa različnega in neodvisnega« (prav tam: 32), zato je bil obstoj *Mladinskega lista* s psihološko-sociološkega vidika pomemben za celotno slovensko skupnost v ZDA: sooblikoval in utrjeval je slovensko-ameriško identiteto.

List je nagovoril dve skupini bralcev: starejše, ki so bili ukoreninjeni v slovenski tradiciji, in mlajše, ki so slednjo motrili s pozicije zunanega opazovalca. Ker so odraščali v ameriškem okolju, so zanje besedila, ki so govorila o slovenskem prostoru, prinašala vsaj pridih drugačnosti, če že ne kar tujosti. Pri tem ne mislimo na tisto tujost, o kateri razglablja Julija Kristeva, ko trdi, da spoznanje, da smo kot posamezniki sami sebi tuji, projiciramo na druge, zaradi česar te dojemamo

⁹ *Mladinski list – Juvenile* se je tako pridružil slovenskim oazam, ki so jih predstavljale slovenske župnije, dramska in druga kulturna društva ter pevski zbori (Dermastia 1987: 59–61).

kot tuje (Kristeva 1994), temveč predvsem na najbolj splošno dojemanje kulturne in prostorske tujosti, ki ne zahteva nikakršnega odstopanja od že ustaljenih življenjskih praks in jo Waldenfels opredeli kot normalno ali vsakdanjo (Šlibar 25) ali pa zahteva prilagajanje in je zato opredeljena kot strukturna tujost (prav tam). Seveda pri tem pojem tujosti ni povezan z nikakršno vrednostno oznako, opozarja pa na obstoj različnih perspektiv, saj tujost sama po sebi ne obstaja, pojavi se le kot sad primerjave, pogleda od zunaj, ki odpira nove uvide tudi za tiste, ki so že del določenega sistema in ga zato opazujejo od znotraj.

V primeru *Mladinskega lista/Glasu mladih* se tako oblikujejo perspektive bralcev, urednikov in avtorjev. Slednji so prispevali tako pogled od znotraj, saj so številne literarne prispevke napisali ameriški Slovenci, kot tudi pogled od zunaj, iz slovenskih dežel, iz tistega dela Evrope, kjer je tekla slovenska beseda. Sinergija avtorske raznolikosti je pripomogla, da je publikacija uspela nagovarjati naročnike, ki so prihajali v ZDA iz različnih slovenskih dežel in so imeli specifične regionalne identitete. Uredniki *Mladinskega lista* so sprejeli izzive prepletanja raznolikih pričakovanj. List je postal ogledalo kompleksne mreže identitet, ki so se v teku časa in v različnih zgodovinskih okoljih oblikovale med Slovenci v matični domovini, v zamejstvu in v ameriškem izseljenstvu.

Po letu 1938 je spreminjanje skupinske identitete ameriških Slovencev odražala tudi vedno večja prisotnost angleščine v *Mladinskem listu*. Jezikovni zasuk je leta 1944 vplival na preimenovanje publikacije v *The Voice of Youth – Glas mladih*. V skladu z upadanjem znanja slovenščine med ciljnim bralci se je zmanjševalo tudi število strani v slovenskem jeziku, a list je ostal eden od vplivnejših prostorov, ki so istočasno sooblikovali in odražali identiteto ameriških Slovencev.

Mladinska proza v *Mladinskem listu* / *Glasu mladih* v luči tujosti, drugosti in drugačnosti ali bližine, spominjanja in domačnosti

Slovenska mladinska književnost je z *Mladinskim listom* odločno vstopila v publicistični prostor ameriških Slovencev. Glasilo je redno objavljalo literarne prispevke zdomskih piscev, ki so bili sami del izseljeniškega telesa v ZDA, in prispevke tistih avtorjev, ki so ustvarjali v matični domovini oziroma v slovenskem zamejstvu. Literarna besedila avtorjev, ki niso živeli v ZDA, so v list neizogibno vnašala specifičen slovenski pridih. Ta je bralcu lahko vzbujal občutenje notranje bližine, ko so besedila budila prijetne spomine in asociacije, ali pa tudi občutke nelagodja, ki se lahko porodijo že zaradi samega stika s književnostjo, ki po mnenju nekaterih teoretikov vedno prinaša določeno stopnjo drugosti, kot ugotavlja Tomo Virk (Virk, 2008), ali pa kar tujosti, kot predpostavlja Bernhard Waldenfels. Slednji razlikuje sedmero ravni tujosti, ki jih Neva Šlibar obravnava v članku *Sedmero tujosti literature ali o nelagodju v ob literaturi. Literatura kot tujost, drugost in drugačnost s stališča pouka književnosti pri tujem jeziku*. Tujejezični šolski okvir je do neke mere primerljiv s kontekstom izseljencev, ki so se ob branju literarnih prispevkov v *Mladinskem listu* in v *Glasu mladih* soočali s slovensko književnostjo, medtem ko so se v vsakdanu srečevali z ameriško kulturo, saj se tudi učenci soočajo s književnostjo, ki je zapisana v tujem jeziku, še preden tuji jezik dobro poznajo in ko se njihovo vedenje o slovenščini še vedno širi in pogloblja.

Waldenfels opredeljuje tujost v književnih besedilih kot diskurzivno oz. jezikovno, kulturno, sistemsko, funkcijsko, strukturno, receptivno ter situacijsko. V okviru pričujočega prispevka je funkcijska tujost literarnih prispevkov v *Mladinskem listu* samoumevna, saj naj bi besedila z estetskim doživljanjem jezika prispevala k oblikovanju identitete mladih bralcev in preprečevala kulturno ločenost in osamljenost. Tako naj bi književnost v vlogi kolektivnega spomina delovala »tolažilno« (Šlibar, 26) na tisti del publike, ki se je z nostalgijo spominjal »stare domovine«.¹⁰ Kot mesto spominjanja so literarne objave prinašale kulturno tujost za mlade bralce, ki jim je bil slovenski evropski kontekst nepoznan ali vsaj premalo blizu. Ostali bralci v diaspori so presojali besedila in izkušali njihovo odmaknjenost, tj. tujost, med drugim glede na svojo splošno poznavanje slovenskega kulturnega konteksta, in poznavanje posameznega avtorja. S stališča bralca je stopnja jezikovne tujosti seveda odločilnega pomena, saj lahko predstavlja oviro, ki onemogoča stik z literarnim besedilom. Za bralce, ki so odrasli v slovenskem okolju, je bila diskurzivna tujost pogojena s stopnjo posameznikove jezikovne kultiviranosti in literarne izobraženosti, za preostale pa je predstavljala izziv za učenje slovenščine in spodbudo za branje krajših besedil, med katerimi so številna nagovarjala z manj zahtevnim jezikom.

Izbrana paradigma se zdi primerna za analizo literarnih besedil, ki so izhajala v daljšem obdobju, saj upošteva hermenevtično razlikovanje med individualno in kolektivno literarno akulturacijo in s tem priznava zdravorazumsko dejstvo, da je sprejemljivost za literarno delo in s tem tudi za njegovo tujost odvisna tudi od »časa, prostora in pogojev produkcije oz. recepcije besedila« (Šlibar 2006: 21). Tako so na odprtost izseljencev za slovensko literaturo med drugim vplivale okoliščine, v katerih je nastalo posamezno književno besedilo, pa tudi ameriški družbeni in kulturni kontekst, ki je bil naklonjen spodbujanju pozitivnega odnosa do izvirne kulture. Tudi zaradi slednjega je *Mladinski list* objavljal slovenska prozna besedila kljub napredujoči amerikanizaciji.

Izraz objava v pričujočem kontekstu zaobjema vse tipe proznih književnih besedil, ne glede na njihovo dolžino. Da bi bilo obsežno empirično gradivo predstavljeno čim bolj pregledno, vključuje avtorski pregled tudi navedbo leta objave posameznega besedila. Predvsem pri delih, ki so doživela več objav, kronološki podatek opozarja na večji pomen, ki ga je posamezno besedilo dobilo v kulturnem okviru ameriških Slovencev.

Pregled proznih besedil po avtorjih v obdobju od leta 1922 do leta 1975

Pregled objav po avtorjih, ki so navedeni po abecednem redu, vključuje le prozo v slovenskem jeziku, ki bi jo lahko uvrstili v mladinsko književnost oziroma med branje, ki lahko nagovarja tudi mladino. V pregled niso vključene objave literarnokritičnih študij, ki so predstavljale slovenske književnike in obdobja slovenske literarne zgodovine. Pregled ravno tako ne vključuje proze slovenskih avtorjev, ki je bila objavljena *Mladinskem listu/Glasu mladih* v angleškem prevodu.

¹⁰ Besedna zveza 'stara domovina' je sprejet v strokovno izseljensko terminologijo in je kot taka uporabljena tudi v pričujočem kontekstu.

Besedila so navedena pod objavljenimi naslovi, tudi kadar so bila le del daljših literarnih celot. Kljub temu pa so bralci ob besedilu le izjemoma našli zapis 'odlomek'. Med izjeme se uvršča Stritarjevo besedilo *Naše petje*, ki je bilo objavljeno leta 1930. Morda je izjema povezana z dejstvom, da je bil celoten tekst objavljen že leta 1928. Tudi informacija o tem, iz katerih virov so uredniki črpali prozna besedila, običajno ni bila podana. Med izjeme se uvrščata zgodbi Ele Peroci *Kupite hruške* (1961) in *Mikižaba* Vojana Arharja (1971), ki ju je spremljala zaznamba, da sta predhodno izšli v *Pionirskem listu*. Proučevanje objav razkrije, da so bila nekatera literarna besedila v času izdajanja revije objavljena večkrat, da pa tudi v takih primerih ne najdemo zaznamb, ki bi bralce opozorile na letnice predhodnih objav.

Avtor	Delo	Leto izida/izhajanja
Vojan Arhar	<i>Mikižaba</i>	1971
France Bevk	<i>Lukec in njegov škokec</i>	1942–1944
France Bevk	<i>Pomenek z očetom</i>	1962
France Bevk	<i>Junčka</i>	1962
France Bevk	<i>Hlebec</i>	1962
France Bevk	<i>Materino pismo</i>	1962
France Bevk	<i>Cvekarji</i>	1971
France Bevk	<i>Oče, kam pojdete</i>	1972
Kristina Brenkova	<i>Medved na Rovtarnici</i>	1964
Kristina Brenkova	<i>Odkritje</i>	1971
Vida Brest	<i>Pravljica o knjigi</i>	1951
Vida Brest	<i>Čebelica in čmrlj</i>	1964
Ivan Cankar	<i>V temi</i>	1923
Ivan Cankar	<i>Spomladi</i>	1925
Ivan Cankar	<i>Desetica (odlomek)</i>	1925, 1932
Ivan Cankar	<i>Vrzenec</i>	1931
Ivan Cankar	<i>Iz mojega življenja, Požar, Enajsta šola</i>	1931
Ivan Cankar	<i>Domačija</i>	1932
Ivan Cankar	<i>Materin pogreb</i>	1937
Ivan Cankar	<i>O, domovina, ti si kakor zdravje</i>	1937
Ivan Cankar	<i>Slavospev domovini</i>	1958
Ivan Cankar	<i>Skodelica kave</i>	1970
Fran Erjavec	<i>Črtice iz življenja in delovanja učenjaka Schnakschnepperleina</i>	1923
Fran Erjavec	<i>Na kraški zemlji</i>	1926, 1928, 1973
Fran Erjavec	<i>Gos</i>	1926
Fran Erjavec	<i>Taščica</i>	1926
Fran Erjavec	<i>O kačah, vražah in čarodejcih</i>	1927
Fran Erjavec	<i>Žabe</i>	1927
Fran Erjavec	<i>Ni vse zlato, kar se sveti</i>	1929
Fran Saleški Finžgar	<i>Kamenček, bobek in slamica</i>	1952
Fran Saleški Finžgar	<i>Hudournik in njegov pes Lisko</i>	1952

Avtor	Delo	Leto izida/izhajanja
Ferdo Godina	<i>Lisice ne premotiš</i>	1963
Ferdo Godina	<i>Tambur</i>	1963
Ferdo Godina	<i>Strahovi</i>	1970
Cvetko Golar	<i>Mati</i>	1929
Danilo Gorinšek	<i>Otroku, ki je zašel</i>	1929
Niko Grafenauer	<i>Naša mačka</i>	1971
Anton Ingolič	<i>Kaj zmore babica</i>	1970
Josip Jurčič	<i>Zakrpana Višnja Gora in raztrgan Žužemberg</i>	1928
Josip Jurčič	<i>Deklica in pesoglavci</i>	1928
Josip Jurčič	<i>Krjavelj in Bučarjev konj</i>	1930
Josip Jurčič	<i>Pogumna dekla</i>	1937
Josip Jurčič	<i>Pripovedka o beli kači</i>	1928, 1931, 1950, 1954, 1958
Josip Jurčič	<i>Vrnitev v domačijo</i>	1932
Janko Kersnik	<i>Bojanov Matejka</i>	1928
Janko Kersnik	<i>Zadružno življenje v gozdu</i>	1933
Dragotin Kette	<i>Mravlji</i>	1923, 1926, 1928, 1931, 1940, 1945, 1949
Dragotin Kette	<i>Pravljica o šivilji in škarjicah</i>	1923, 1936
Dragotin Kette	<i>Vrabc in lastovka</i>	1923, 1926
Dragotin Kette	<i>Srna in orel</i>	1923, 1926, 1951
Dragotin Kette	<i>Kako se je zgodilo Matijčku</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Muha in pajek</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Mačka in miška</i>	1926, 1928, 1931, 1961
Dragotin Kette	<i>Krt modrijan</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Osel in Ezop</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Lev in žabe</i>	1926
Dragotin Kette	<i>Čebelica in čmrlj</i>	1926
Dragotin Kette	<i>O skopulji z nogavico</i>	1926, 1937
Mile Klopčič	<i>Rudniška nesreča</i>	1931
Mile Klopčič	<i>Beseda</i>	1931
Marija Kmetova	<i>Spring</i>	1926
Marija Kmetova	<i>Meditacije</i>	1929
Juš Kozak	<i>Aleševi sprehodi</i>	1963
Miško Kranjec	<i>Mala čarovnica iz Teksasa</i>	1970
Fran Levstik	<i>Lisica, zajec in petelin</i>	1930
Fran Levstik	<i>Ribničan in Gorenc</i>	1931
Fran Levstik	<i>Dva malopridneža</i>	1930, 1932
Fran Levstik	<i>Martin Krpan</i>	1974
Mili Malenšek	<i>Moja prijateljica miška</i>	1970
Neža Maurer	<i>Čmrlj</i>	1971

Avtor	Delo	Leto izida/izhajanja
Franc Ksaver Meško	<i>Mamici</i>	1922, 1927
Franc Ksaver Meško	<i>O ptičici, ki je morilca preganjala</i>	1925
Milko Matičetov	<i>Ljudska iz Osojan v Režiji: Zakaj ima lisica svetel, volk pa temen kožuh</i>	1970
Fran Milčinski	<i>Mihec</i>	1925
Fran Milčinski	<i>Ošpice</i>	1927
Ela Peroci	<i>Kupite hruške</i>	1961
Žarko Petan	<i>Snežka</i>	1961
Žarko Petan	<i>Kako je morje postalo slano</i>	1962
Josip Ribičič	<i>Meč in zlato</i>	1923
Josip Ribičič	<i>Zdravo in bolno mesto</i>	1926
Josip Ribičič	<i>Nana, mala opica</i>	1945–1947
Josip Ribičič	<i>Tovariš Matjaž</i>	1956
Tone Seliškar	<i>Janko in Metka</i>	1941
Tone Seliškar	<i>Novoletna jelka</i>	1951
Tone Seliškar	<i>Volk pogoltnik</i>	1952
Tone Seliškar	<i>Povest o trmasti in pametni muli</i>	1962
Tone Seliškar	<i>Mojster in vajenec, Odlomek iz povesti »Fantu so zrasla ušesa«</i>	1970
Anton Martin Slomšek	<i>Jež in lisica</i>	1928
Anton Martin Slomšek	<i>Strupene jagode</i>	1928
Anton Martin Slomšek	<i>Bezeg</i>	1960
Anton Martin Slomšek	<i>Pridna Rozika</i>	1961
Josip Stritar	<i>Prijatelja</i>	1923
Josip Stritar	<i>Janko Bože</i>	1927
Josip Stritar	<i>Naše petje</i>	1928, 1930 (odlomek)
Gustav Strniša	<i>Tulipan</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Miška in peharček</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Na luni</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Jesen</i>	1929
Gustav Strniša	<i>Šmarnice</i>	1929
Janez Trdina	<i>Kako je človek spoznal vino</i>	1930
Ivan Trinko Zamejski	<i>Volk, pes in mačka</i>	1953
Utva	<i>Ujeti strah</i>	1925
Utva	<i>Gnezda</i>	1948
Marija Vogelnik	<i>Kako je nastal bor</i>	1960
Marija Vogelnik	<i>Mokra pripovedka</i>	1960
Marija Vogelnik	<i>Rdeči čevljički</i>	1961
Melita Vovk	<i>Zbogom moja draga Nina</i>	1973
Lojze Zupanc	<i>Kako je nastalo Blejsko jezero</i>	1971

Analiza pregleda objavljenih proznih del po avtorjih

V pričujočem okviru lahko pregled prispevkov po avtorjih osvetli le nekatere najbolj jasne oziroma neizpodbitne vidike petdesetletne prozne bere. Za oblikovanje vsaj okvirne slike prisotnosti slovenske mladinske književnosti v reviji je bistveno razbrati prisotnost posameznih piscev in pogostnost objav posameznih besedil. Ugotovimo lahko, da iz predstavljenega avtorskega pregleda objav sledi, da so med letoma 1922 in 1975 bralci *Mladinskega lista* oziroma *Glasu mladih* prebirali dela 42 literatov. Številni avtorji so bili v glasilu večkrat prisotni po številu objavljenih del in nekatera prozna besedila so doživela ponovne objave. Avtorji z največjim številom objavljenih proznih del so:

- Dragotin Kette (13 del)
- Ivan Cankar (11 del)
- Josip Jurčič (7 del)
- Fran Erjavec (7 del)
- France Bevk (7 del)
- Tone Seliškar (5 del)
- Fran Levstik (5 del)
- Gustav Strniša (5 del)

Glede na to, da so bila nekatera klasična dela slovenske proze večkrat objavljena, se slika prisotnosti posameznih avtorjev spremeni, če upoštevamo ponovne objave besedil pa tudi objave proznih del, ki so zaradi večjega števila strani za publikacijo revijalnega formata¹¹ izhajala v nadaljevanjih. K slednjim se uvrščajo Cankarjevi deli *Spomladi* in *V temi*, Levstikova povest *Martin Krpan*, Bevkova izseljeniška pripoved *Lukec in njegov škorec* ter potopisna povest *Nana, mala opica* Josipa Ribičiča. Ob upoštevanju ponatisov in objav del, ki so izhajala v nadaljevanju, lahko prevladujoče avtorje razvrstimo v naslednjem vrstnem redu:

- Dragotin Kette (27 objav)
- Ivan Cankar (23 objav)
- France Bevk (16 objav)
- Josip Jurčič (12 objav)
- Fran Levstik (9 objav)
- Fran Erjavec (9 objav)
- Tone Seliškar (5 objav)
- Gustav Strniša (5 objav)

Čeprav je *Mladinski list/Glas mladih* postal družinski list, je pomenljivo, da je avtor z največ objavami Dragotin Kette, saj je bilo glasilo zasnovano kot publikacija za otroke in mladino. Kettejeva besedila sicer niso nagovarjala zgolj otrok in mladostnikov, temveč bralce vseh starosti, ker se njihov pomen razkriva na več ravneh. To velja predvsem za njegove basni, ki že kot književna vrsta nagovarjajo tako otroke kot izoblikovane starejše bralce. Dragotin Kette izstopa med basnopisci kot avtor, čigar dela so bila v *Mladinskem listu* največkrat objavljena. Njegova basen *Mravlji*, ki je bila med letoma 1923 in 1949 kar sedemkrat ponujena v branje,

¹¹ Format A4.

je največkrat objavljeno besedilo. Po številu objav ji sledita basni *Mačka in miška* (1926, 1928, 1931, 1961) ter *Srna in orel* (1923, 1926, 1951). Basen o mački in miški je bila objavljena kot zadnje izmed Kettejevih del, ki so celih 40 let bistveno zaznamovala publikacijo s svojo etično komponento. Predpostavljamo lahko, da se je Kettejeva kratka proza, ki jo odlikuje preprost in živahen dialog, uvrščala med tista besedila, ki so jih bralci radi sprejemali tudi zato, ker so v publikacijo vnašala 'literarno inačico' pogovorne slovenščine.

Med deli Ivana Cankarja je bila le črtica *Desetica* objavljena dvakrat, kar ne preseneča, saj to delo s svojo globoko sporočilnostjo zmore nagovoriti tudi mladostnika oziroma mlajšega bralca. Celotno besedilo je bilo objavljeno leta 1932, odlomek pa leta 1925. V letih od 1923 do 1925 sta Cankarjevi deli *Spomladi* in *V temi* bistveno sooblikovali ton *Mladinskega lista*.¹²

Med avtorje, katerih prozno besedilo je bilo objavljeno le enkrat, se uvrščajo: Vojan Arhar (*Mikižaba*, 1971), Niko Grafenauer (*Naša mačka*, 1971), Neža Mauer (*Čmrlj*, 1971) in Cvetko Golar (*Mati*, 1929), ki so se prvenstveno posvečali pisanju poezije. V tej publikaciji so zato zastopani predvsem s pesniškimi objavami. Po eno mladinsko delo sta objavili tudi uveljavljena mladinska pisateljica Ela Peroci (*Kupite hruške*, 1961) in ilustratorka Melita Vovk (*Zbogom moja draga Nina*, 1973). Med daljše enkratne objave se uvrščata pripovedi *Mala čarovnica iz Teksasa* (1970) Miška Kranjca in *Aleševi sprehodi* (1963) Juša Kozaka. Prispevek Ivana Trinka - Zamejskega, ki je objavil povest *Volk, pes in mačka* (1953), je za revijo izjemno pomemben s stališča zastopanosti avtorjev s celotnega slovenskega etničnega ozemlja, saj so se Beneški Slovenci uvrščali med prve izseljence iz slovenskih dežel.¹³ Trinko, starosta slovske književnosti iz Beneške Slovenije in Rezije,¹⁴ je tako v *Glas mladih* vnesel duha pokrajine, ki jo odlikuje izjemno bogato in svojstveno ljudsko slovstvo. Njegovo živost je proučeval tudi etnolog Milko Matičetov, ki je leta 1970 v *Glasi mladih* objavil zapis ljudske pripovedi *Zakaj ima lisica svetel, volk pa temen kožuh* iz Osojan v Reziji. Ta zapis je dragocen, ker je nadaljeval prekinjeno tradicijo objav, ki so se tematsko naslanjale na ljudsko slovstvo. V prvih letih izhajanja publikacije je med avtorji, ki so črpali snov tudi iz ljudskega blaga, bil najvidnejši Josip Jurčič. V njegovih pripovedih odkrijemo številne motive iz ljudskega pripovedništva. Folklorni motiv je najbolj očiten v njegovi povesti *Pripovedka o beli kači*, ki je v času tridesetih let, med letoma 1928 in 1958, izšla petkrat. Obstoj vzporednega sveta, ki lahko poseže v življenje posameznika, slika tudi Jurčičeva povest *Deklica in pesoglavci*. Delo temelji na prepletanju motivov ljudske pripovedne tradicije, ki je bila v različicah živa na širšem slovenskem ozemlju. V povesti *Pogumna dekla* (1937) pa se elementi ljudskega slovstva navezujejo na vraževernost, ki je kot eden izmed kulturnih elementov tedanjega podeželskega sveta prinesla nesrečo 'pogumni' dekli.

¹² Razmeroma veliko število Cankarjevih umetnin je bilo objavljeno v angleškem jeziku.

¹³ Alenka Dermastia, Enciklopedija Slovenije I, A-Ca (59).

¹⁴ Trinko je delo objavil v častitljivi starosti in leto pred svojo smrtjo.

Slovenskost proznih besedil kot izvor kulturne bližine ali nelagodja in tujosti

Če v skladu z Waldenfelsovo paradigmo predpostavljamo, da je književnost praviloma izvor tujosti in drugačnosti, je v primeru besedil, ki nagovarjajo izseljence, dojemanje literature v maternem jeziku lahko bolj kompleksno. Čeprav tujost izvira že iz same narave avtorstva, ki prinaša izkušnjo drugega, književnost lahko postane tudi prostor bližine, domačnosti in spominjanja. Slovenskost, iz katere izhaja kulturna specifičnost, ki zaznamuje prozna besedila, objavljena v *Mladinskem listu/Glasu mladih*, izhaja iz realnega slovenskega življenjskega okolja, pa tudi iz besedilnega sveta posameznega književnega dela. Prepletanje prve, to je sistemske tujosti, z drugo, besedilno, oblikuje zapleten svet kulturne drugačnosti, ki se je vedno znova oblikoval v delih posameznega avtorja. Vsak literarni svet odraža specifično geografsko okolje in določeno obdobje. Kompleksnost vsakega je tolikšna, da bomo v izbranih besedilih Ivana Cankarja, Franceta Bevka, Frana Erjavca, Josipa Stritarja in Frana Levstika opozorili le na posamezne značilnosti, iz katerih vejata slovenskost in domoljubje.

Dela Ivana Cankarja, ki so izhajala od leta 1925 do leta 1970, niso pomenila zgolj srečevanja z raznolikostjo estetskih vidikov slovenskega jezika in s pestrostjo ubesedovanja, temveč tudi s široko paleto videnja slovenstva. Ta vključuje tudi številne podobe, ki jih je rodila slovenska izkušnja izseljevanja in zdomstva. Podobe polne tragike, pa tudi take, ki so navdihovale upanje – nianse občutij, ki so morala biti poznana vsaj delu izseljeniškega telesa, pri čemer pa je sam umetniški okvir porajal zavest tako diametralno nasprotujočih se resničnosti, da lahko sklepamo, da so se elementi drugačnosti tudi pri branju v izseljeniški skupnosti prepletali z občutjem bližine in domačnosti, ki jo je rodila izkušnja vsakega bralca.

Besedila *Domačija* (1932), *O, domovina, ti si kakor zdravje* (1937) in *Slavospev domovini* (1958) izražajo domoljubje, ljubezen do slovenske grude in domačega kraja, torej oblikujejo podobe kulturne bližine, vendar pa se besedila (vsaj) v tonu tako razlikujejo, da lahko oblikujejo tudi različne stopnje nelagodja in drugosti. Nizajo podobe slovenske zemlje, npr. ponosen gozd, prostrana polja, ki so bile domače vsem, ki so upali, da se bodo še lahko veselili domovine. Prvi dve besedili ne vsebujeta zemljepisnih poimenovanj. Slikata posameznika, ki zapušča svoj dom, oziroma izseljenca, ki se vrača v domači kraj. *Slavospev domovini* prinaša tudi zemljepisne reference, kot npr. »od štajerskih poljan do morja« in »od Triglava do Gorjancev«. S tem ko z zemljepisnimi imeni omeji slovensko ozemlje in poje hvalo temu, kar ponuja svet, na katerem živijo Slovenci, ustvari okvir, ki je vir domačnosti in skoraj ne dopušča oblikovanja kulturne tujosti ali nelagodja.

Med avtorje, katerih objave v *Mladinskem listu/Glasu mladih* prinašajo kulturno tematiko in domoljubno motiviko, se uvršča tudi Fran Erjavec. V njegovih besedilih je slovenskost izrazito prisotna, saj pisatelj umešča dogajanje v dokaj natančen geografski okvir, ki ga pogosto razširi z etnografskimi opisi ali avtobiografskimi vložki. Tako potopisna povest *Na kraški zemlji* (1926, 1928, 1973) ne predstavi zgolj pokrajinskih značilnosti kraškega roba, temveč tudi poteze ljudi, ki živijo med Jadranskim morjem in celinsko Slovenijo. Njegovo slikanje spreminjajočega se rastlinja in kulturne krajine opozarja, da imajo Primorci odgovoren odnos do zemlje, da negujejo vse, kar dela njihovo pokrajino prijetno za oko, in da skrbijo za estetsko funkcionalnost bivanjskega okolja. Pisatelj opisuje kraško

hišo, njeno tipično zgradbo in notranjo arhitekturo, ki kaže, da se je v teh krajih ljudska umetnost posvečala tudi običajnim bivanjskim prostorom. Ugotavlja, da celo prostorska ureditev z domiselnimi rešitvami ohranja občutek varnosti tudi v neprijaznih vremenskih razmerah. Vse posebnosti tradicionalne kraške hiše so prikazane tako, da se bralec zave sozvočja stavbe z okoljem. Primerjava hiše, ki jo je obiskal na poti proti morju, s tisto v notranjosti slovenske dežele, ki jo je dobro poznal, kot izda prvoosebni pripovedovalec, odvzame vsaki pokrajinski inačici domovanja vsaj pridih tujosti. Tako elementi kulturne in diskurzivne tujosti, ki poudarjajo regionalno specifičnost, prek primerjave dveh slovenskih tipov gradnje odpirajo možnosti za iskanje podobnosti med njima. Erjavec je s tem razširil krog bralcev, ki jim je bila domača vsaj ena od hiš, ta del pripovedi pa razumljiv.

Primorci stavijo svoja bivališča drugače nego mi, dalje za njimi v deželi stanujoči. Kar je pri nas »izba« s častitljivo velikansko pečjo, to je njim »hiša« z velikim, kake tri pedi od tal vzdignjenim ognjiščem, na katerem gori ogenj skoro veninven ... To ognjišče je središče, okoli katerega se vse zbira. Okoli njega se vrti Primorcu velik kos življenja. Tu se najraje gnete mladina, pa tudi živali, psi in mačke, zlasti pozimi, ko nikjer drugod ni blagodejne topline (Mladinski list 1926, II: 49).

V nadaljevanju pisatelj z etnološkega stališča natančno opiše ognjišče: navaja poimenovanja za posamezne dele, materiale, iz katerih so izdelani, razlaga njihov namen in uporabnost predmetov in oblik. S tem znižuje stopnjo kulturne tujosti, s katero se je srečeval bralec, ki mu predmet prikaza ni bil poznan. Erjavec uporablja strokovne izraze, ki jih razloži v besedilu, na primer: železno zglavje, kamor naslanjajo polena, da lepše gore (str. 49). Pri tem ohrani dobrohotni humor, ki dela branje prijetno. Tako npr. tedaj, ko pojasni, da »je ognjišče izrezano spredaj v polkolobarju, kar posebno ustreza debelušnim gospodinjam« (prav tam). Avtor se ne ustavi pri opisih materialne dediščine, temveč zabeleži tudi kulturne značilnosti gostoljubja. Tako pove, kako so posedali goste: »Možje, ki so imeli zasedene najlepše prostore, so se radovoljno zmeknili in gospodinja je hitela ugajati mojim potrebam.« (Prav tam.) Na besedi, ki je sledila, sta se izkazali družabnost in živa narodna zavest. Erjavec posebej poudari, da so Primorci znali prenesti domoljubje na mlade rodove, in ves prevzet hvali nastopajoče, njihove recitacije in zborovsko petje. Gane ga, da otroci tako neposredno izražajo ljubezen do slovenske zemlje in jezika. Pisatelj stopnjuje svoje navdušenje nad slovenskostjo prireditve z navedenjem naslovov zborovskih pesmi »Po jezeru«, »Luna sije« in »Pridi Gorenc«, predvsem pa z opisovanjem petja slovanske himne »Hej Slovani«. Tradicionalne slovenske pesmi so že same po sebi bralcu budile narodno zavest in ustvarjale občutek pripadnosti.

Na gojenje petja kot obliko izražanja narodne zavesti se navezuje tudi besedilo *Naše petje* (1928, 1930) Josipa Stritarja. Pisatelj ugotavlja, da Slovenci radi in lepo pojo kakor malokateri narod. (Mladinski list, april 1930). Avtor ne more prehvaliti čuta in nadarjenosti za petje, ki sta dar in pomembni vrlini, ki ju Slovenci z veseljem razvijajo. Za izseljence, ki so svojo zvestobo slovnski tradiciji gojili tudi z zborovskim petjem, je bilo tako besedilo spodbuda in potrditev njihove pripadnosti slovenskemu kulturnemu krogu.

V začetku petdesetih let prejšnjega stoletja je *Glas mladih* zaznamovala izseljeniška povest Franceta Bevka *Lukec in njegov škorec*, ki je izhajala od leta 1942 do leta 1944. Povest, ki je s svojim dogajalnim prostorom v stari domovini povzdignila

podobo Vipavske doline v kraj, po katerem hrepeni srce, močno zaznamujeta domovinska in izseljenska tematika. Osrednji junak se sicer zave, kako zelo pogreša dom, šele na potovanju k očetu, izseljencu v Južni Ameriki. Tedaj spozna, da so se mu podobe domačega kraja globoko vtisnile v spomin. Domotožje se mu okrepi, ko oče, ki se je moral izseliti, v Argentini sprašuje po dragi Vipavski dolini. Lukec sprevidi, da ima oče domotožje in prizna si ga tudi sam. V tem občutju sta nenadoma podobna materi Marjeti, ki je trpela že na poti v neznano deželo. Njo je smrt rešila pred razočaranji, ki se jih je bala v tujini. Za Lukca in njegovega očeta postanejo Gorica in kraji, ki se geografsko navezujejo na domačo vas, vir blagega spomina, poosebitev upanja, da se bosta lahko vrnila. Bevk je ustvaril literarno občutje, ki je izražalo splošno izseljensko izkušnjo in tako prinašalo oporo tudi bralcem, ki niso poznali tega dela slovenskega ozemlja in jim krajevna imena niso zvenela domače. Čeprav motivika raznarodovalnega pritiska, ki so ga doživljali Slovenci pod fašistično Italijo ni bila podobna izkušnji drugih slovenskih pokrajin, je lahko zbujala spomin na podobne travme, ki so se porodile v drugih okoljih zaradi zapostavljanja materinščine. Motiv tuje učiteljice, ki predvsem zaradi neznanja slovenskega jezika ni mogla vzpostaviti stika s slovenskimi otroki in starši, je kar klical po sočutju z odraslimi in otroki. Drugi motivi, ki jih je Bevk vgradil v to delo, pa so bili blizu vsem staršem, ki zaradi neznanja tujega jezika niso mogli pomagati otrokom pri učenju. Za bralce *Glasu mladih* je posebej pomenljiv poudarek, ki ga v tej povesti dobi branje slovenskih knjig. Lukčev stric, ki nečaku podari knjigo, ga pouči, da se mora naučiti brati tudi v slovenskem jeziku. Lukec upošteva njegov nasvet in kmalu zmore brati tudi v slovenščini.

Lukec in njegov škorec je eno izmed tistih del, ki so z osrednjo temo izseljevanja in domoljubja nagovorila vse bralce *Glasu mladih*, ne glede na to, iz katere slovenske pokrajine so se izselili in ne glede na njihovo starost.

Med klasičnimi deli slovenske proze, ki s stališča kulturne zaznamovanosti lahko pritegnejo pozornost bralcev, zavzema vidno mesto Levstikova povest *Martin Krpan*. Pisatelj ustvari slovensko domačnost na same začetku literarnega dela, ko predstavi Močilarja kot tistega, ki v nedeljo popoldne v lipovi senci na klopi pripoveduje, »kako so ljudje živeli in kako so imeli to in to reč med sabo« in kaj se je dogajalo v starih časih. Kljub taki idilični podobi, ki oblikuje občutje bližine in vključenosti v dogajanje, pa je *Glasi mladih* objavil *Martina Krpana* šele po petdesetih letih izhajanja. Predvidevamo lahko, da je bila po mnenju urednikov kulturna zaznamovanost tega dela premalo v skladu s podobo slovenstva, ki naj bi jo pričakovali bralci revije oziroma s tisto, ki naj bi jo razširjala publikacija.

Slovenskost v tem delu je kompleksna, predstavljata jo čas, o katerem pripoveduje Močilar, in prostor, kjer živi Krpan, pa tudi njegov družbeni status. Pripoved o slovenskem silaku, ki je ubranil Dunaj pred velikanom Brdavsom, ima izjemen kulturni naboj. Že samo dejstvo, da je junak rešil vse cesarstvo, spodbuja ponos na slovenske korenine. Razen tega pa Krpanova spretnost v besednem boju, v katerem je kos vsakemu sogovorniku, ne glede na njegovo mesto na družbeni lestvici, daje rešitelju z Notranjske notranjo moč, priznanje samega cesarja pa družbeno veljavo. Pa vendar Krpan ni le književni junak, ki je bil pripravljen zastaviti svoje življenje za druge, ampak tudi tihotapec, mož, ki je izigral zakon. Kompleksnost njegovega lika se navezuje na kulturni okvir, na družbene razmere, ki so določale življenjski slog prebivalcev tega dela slovenskega sveta. V kolikor slednje niso bile

splošno poznane med izseljenci, bi lahko zanje postale vir tujosti in nelagodja, kar bi vplivalo na recepcijo celotnega dela.

Predpostavljamo lahko, da je kulturna tujost tega dela lahko izvirala iz nepoznavanja dogajalnega časa povesti, ki ga določajo nekaterih vidiki splošne kulturne zgodovine slovenskega naroda, predvsem izkušnja ogroženost slovenskih in nekaterih avstrijskih dežel v času turških vpadov in prizadevanja za priznanje pomena in vloge Slovencev v okviru habsburškega cesarstva. Izvor tujosti bi lahko bilo tudi nepoznavanje pomena geografske lege slovenskih dežel v izmenjavi blaga in storitev ter v povezavi z ilegalnimi oblikami trgovanja, tudi tradicije trgovanja s soljo v širšem evropskem prostoru. Po drugi strani pa dogajalni prostori v *Martinu Krpanu* naj ne bi bili vir kulturne tujosti. Dunaj, Trst, Koper, Reka so bili splošno znani iz slovenske narodne zgodovine in geografskega okolja. Krpanov rojstni kraj, Vrh pri Sveti Trojici, je bil domač vsaj Notranjcem in Primorcem ter tistim Slovencem, ki so poznali področje, kjer je potekala Krpanova pot – od morja do notranjih dežel habsburškega cesarstva. Sicer pa sta obe krajevni imeni poznani v vseh slovenskih pokrajinah in bi lahko prinašali pridih domačnosti in bližine, podobno kot ga ustvarjajo osebna imena književnih likov. Levstik je v skladu z slovensko tradicijo tudi osebe na cesarskem dvoru poimenoval s slovenskimi imeni: cesar je Janez, njegova hči Jerica, minister, ki bi se rad znesel nad Krpanom, pa Gregor.

Lahko predpostavljamo, da se je v drugi polovici 20. stoletja bojazen, da bi glavni lik zaradi tihotapstva vrgel senco na slovenstvo, povsem razblinila. Objava celotne povesti priča, da so uredniki verjeli, da tudi *Martin Krpan* lahko prispeva k ohranjanju in utrjevanju pozitivne podobe slovenstva med ameriški Slovenci.

Sklep

Mladinski list/Glas mladih, glasilo SNPJ, slovenske podporne organizacije, ki je med ameriški Slovenci spodbujala tiste oblike kulturnih dejavnosti, ki naj bi krepile zavest pripadnosti slovenskemu narodu, je v obdobju od leta 1922 do 1975 objavljala tudi slovensko poezijo in prozo. Objavljala je literarna dela, ki so jih napisali slovenski izseljenci v ZDA, pa tudi stvaritve slovenskih književnikov iz matice in zamejstva. S tem ko je svojim bralcem ponujal srečanja z različnimi obrazi slovenske literature, s tistimi iz preteklosti in sodobnosti, je prinašal eno izmed podob svojega časa in prostora: odprtost za slovensko kulturo in še posebej za književnost. *Mladinski list/Glas mladih* je z literarnimi objavami potrjeval obstoj enotnega slovenskega kulturnega prostora, v katerem ima književnost poseben pomen. Književnost naj bi Slovincem v diaspori razkrivala bit slovenskega naroda, krepila vero v sposobnost preživetja ter nudila zatočišče in spodbudo med iskanjem pravih poti v prihodnost. Prav zaradi takega videnja besedne umetnosti in pomena ustvarjanja v maternem jeziku je književni del lista bil zasnovan v duhu skupnega čutenja med domom in zdomstvom.

Mladinski list/Glas mladih je postal prostor sooblikovanja in odražanja identitete ameriških Slovencev. Zrcalil je kompleksne mreže identitet, ki so se v teku desetletij in v različnih zgodovinskih okoljih oblikovale med Slovenci v matični domovini, v zamejstvu in v ameriškem izseljenstvu. Glede na to, da so ameriški zdomci prihajali iz vseh slovenskih pokrajin, je potrebno poudariti, da so k literarni podobi glasila prispevali književniki iz vseh slovenskih pokrajin, od Prekmurja

(Miško Kranjec) do Rezije in Beneške Slovenije (Ivan Trinko). *Mladinski list/Glas mladih* je s tem oblikoval prostor in možnost za razvijanje zavesti o pomenu slovenske besede kot nosilke umetniškega izraza v vseh predelih slovenske domovine pa tudi kot enega izmed stebrov slovenske biti v diaspori. Slovenci, ki so iz stare domovine prinesli dediščino svojega kulturnozgodovinskega okolja, so pričakovali, da bi se njihovi otroci s pomočjo svojega glasila srečevali s pisano slovensko besedo in preko nje gradili medsebojne povezave. S tem je *Mladinski list/Glas mladih* postal eden od stebrov skupinske identitete.

Glasilo je v letih od 1922 do 1975 objavilo prozna besedila 42 avtorjev, ki so ustvarjali na slovenskem etničnem ozemlju. Kljub tako velikemu številu pisateljev pa je ton glasila oblikovala skupina šestih piscev, ki so imeli vsak po devet in več objav. Bralci so se največkrat srečevali z deli Dragotina Ketteja, Ivana Cankarja, Franceta Bevka, Josipa Jurčiča, Frana Levstika in Frana Erjavca. Dragotin Kette je avtor z največ objavami (27) in je bistveno sooblikoval odnos bralcev do različnih vzgojnih in etičnih vprašanj, čeprav so etični vidiki v ospredju tudi v prispevkih nekaterih drugih piscev, predvsem Gustava Strniše, Frana Saleškega Finžgarja, Frana Ksaverja Meška, Antona Martina Slomška in Ivana Cankarja.

Do začetka sedemdesetih let so v publikaciji izhajala izključno dela slovenskih klasikov. Nekatera, predvsem izbrana besedila Dragotina Ketteja in Josipa Jurčiča, so bila objavljena večkrat. Raziskava tujstva in drugosti oziroma domačnosti ter bližine objavljenih besedil je razkrila, da je tujost besedil najprej izhajala iz zemljepisnih imen in geografskih pojmov, za katere lahko predpostavljamo, da bi lahko bili večini bralcev nepoznani. Drugi viri tujosti, npr. simbolnost, ki jo odkrivajo številna literarna besedila, niso bili predmet te študije, vendar pa lahko ugotovimo, da so izbrana literarna dela vnašala v izseljeniški prostor raznolike podobe slovenstva.

Jurčičeva kratka proza je prinašala številne folklorne motive, ki so odslikavali vpliv ljudskega slovstva na slovensko književnost 19. stoletja. Dela, v katerih Jurčič opozarja na razširjenost vraževerja, so med bralce verjetno vnašala pridih tujosti, nenavadnosti in temačnosti. Drugačno, svetlo in toplo podobo slovenstva podaja proza Frana Erjavca in Josipa Stritarja. V besedilih, polnih veselja nad nekaterimi vidiki slovenstva, povzdigujeta naravne danosti in značajske lastnosti slovenskega človeka. Predvsem se veselita slovenske pesmi in domoljubja mladih. Avtorja se zavestno trudita, da bi njuno pisanje zvenelo domače. Če se jima zdi, da bi jih morala bolj poučiti o predmetu pisanja, sta nazorno jasna. Tako uspešno razblinita vsak, tudi porajajoč občutek tujstva in nedostopne drugosti in ustvarjata občutje domačnosti in bližine. Med predstavljenimi deli takšen bralcu iz vseh slovenskih pokrajin prijazen način pisanja dobro ilustrira Erjavčeva potopisna povest *Na kraški zemlji*.

Slovenstvo v Cankarjevih delih podajajo podobe, ki zajemajo celoten spekter občutij, ki jih je tankočuten pisatelj lahko zaznal med tistimi, ki so nesrečni zapuščali svoj dom, se vračali izžeti v domači kraj, ki jih ni sprejel, ali pa v tujini sanjali in sanjari o lepotah slovenske zemlje. Širina podob v črticah *Domačija*, *O, domovina*, *ti si kakor zdravje* in *Slavospjev domovini* zaobjame tragiko in upanje izseljenstva, zato poleg domačnosti in bližine prav lahko poraja občutja drugosti, drugačnosti in odmaknjenosti, predvsem ker so bile predstavljene v publikaciji, ki so jo brali 'bralci vseh starosti'. Cankarjeve odslikave slovenstva in slovenskega izseljevanja oziroma odnosa do rodne kraja so podane na tako kompleksen način,

da lahko pri neizoblikovanem bralcu izzovejo občutja kulturne odmaknjenosti in tujstva. Predpostavljamo lahko, da razkrivanje globlje sporočilnosti posameznih del odkriva tudi v tujejezičnem okolju nove elemente kulturne bližine in domačnosti. Ti so nagovarjali odrasle, izoblikovane bralce *Mladinskega lista*, mlajši pa so prepletanje poznanega in doživetega ter neznanega in tujega lahko odkrivali v črticah *Desetica*, *Iz mojega življenja* in *Skodelica kave*.

V prispevku sem razkrila v uvodu nakazane vidike podob slovenske proze, ki se je izoblikovala v reviji *Mladinski list/Glas mladih*, ki je kljub svojemu imenu nagovarjala bralce vseh starosti. Izoblikovana podoba naj bi spodbujala razmislek o bližini in tujstvu v enotnem kulturnem prostoru in razkrivala vlogo književnosti pri ohranjanju literarnozgodovinskega spomina v tistih delih narodnega telesa, ki so kljub prostorski odmaknjenosti od središča, v katerem se oblikuje jedro slovenskega literarnega izraza, nudili prostor za življenje slovenske besede in s tem utrjevali mesto slovenščine v svetovnem spletu literarnih polisistemov.

Revija, ki podaja eno izmed podob časa, kakor so ga dojemali slovenski izseljenci, ostaja obsežen vir za bodoče proučevanje kulturnozgodovinskega in literarnega spomina ameriških Slovencev in s tem celotnega slovenskega naroda.

Viri

Mladinski list, *Mesečnik za slovensko mladino v Ameriki*, *Juvenile*, *Monthly magazine for young Slovenians in America*, 1922–1944. Chicago: S.N.P.J.

The Voice of Youth, *Juvenile Monthly*, *Glas mladih*, *Mesečnik za slovensko mladino v Ameriki*, 1945–1975. Chicago: S.N.P.J.

Literatura

Friderik Baraga, 1970: *Knjiga o Indijancih; zgodovina, značaj, nravi in šege severnameriških Indijancev*. Celje: Mohorjeva družba.

Marjan Drnovšek, 2010: *Izseljevanje, »rakrana« slovenskega naroda*. Ljubljana: Nova revija.

Alenka Dermastia (ur.), 1987: *Enciklopedija Slovenije A–Ca*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Matjaž Klemenčič, 1980: Izseljevanje Slovencev iz Avstro-Ogrske in avstrijska politika izseljevanja do prve svetovne vojne. *Izseljenski koledar 1981*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica. 271–277.

Darja Kobal, 2000: *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Julija Kristeva 1994: *Strangers to Ourselves* (1994). New York: Columbia University Press.

Martina Ožbot, 2001: Problemi posredovanja slovenskih literarnih besedil v tuje kulture. V: Martina Ožbot: *Prevajanje Prešerna, prevajanje pravljic*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.

Nada Šabec, 2007: *The Role of Language in Ethnic Identification of Slovene Americans. Jezik i identiteti*. Zagreb, Split.

Neva Šlibar, 2006: Sedmero tujosti literature ali: O nelagodju v/ob literaturi. (Obdobja 25.–*Metode in zvrsti*). Ur. B. Krakar Vogel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 15–36.

Anton Trstenjak, 1988: *Človek končno in neskončno bitje*. Celje: Mohorjeva družba.

Tomo Virk, 2008: Zakaj je književnost pomembna? *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine in metode (Obdobja 25 – Metode in zvrsti)*. Ur. B. Krakar Vogel. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 3–13.

Bernhard Waldenfels, 1997: *Topographie des Fremden*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.

Janja Žitnik, Helga Glušič, 1999: *Slovenska izseljenska književnost 2. Severna Amerika*. Ljubljana: Rokus, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije.

Franc Žugel, 1987: Ameriški Slovenci. *Enciklopedija Slovenije 1 A–Ca*. Ur. A. Dermastia. Ljubljana: Mladinska knjiga. 58–62.